

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. VII. Vtrum ignorantia causet involuntarium secundùm quid?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

causet involuntarium secundum quid, non tamen concupiscentia.

125 Quod tamen illa interdum per accidens aliquid involuntarii admittat, ut habet secunda pars conclusionis, etiam constat experientia: licet enim cum vehemens est amor erga aliquam mulierem, v. g. libentissime pecunia & res familiaris abjiciatur, sicut patet exemplo Principis Sichem ardentissime diligentis Dinam filiam Jacob, quam ut conjugem acciperet, ad Jacob & filios

Genesis 34. Inveniam gratiam coram vobis, & quicumque statueritis, dabo: augete dotem, & commenera postulate, libenter tribuam quod petieritis, tantum date mihi puellam hanc uxorem: Ex minori tamen concupiscentia, aut forte ex magna concupiscentis avaritia, contingere poterit, quod cum aliqua repugnantia, dolore & tristitia quis tribuat dotem vel pecuniam pro femina, vel alia te concupita; subindeque quod concupiscentia interdum per accidens aliquid involuntarii habeat admixtum. Quod potest hoc exemplo amplius declarari: licet calor ex sua natura habeat calefacere, & expellere omne frigus, per accidens tamen contingit, ut ex debilitate caloris, aut ex hoc quod frigiditas est in subiecto proprio, ut in aqua, omne frigus non expellat a subiecto, sed aliquid ejus cum calore mixtum relinquat, ut patet in aqua tepida. Ita ergo, licet concupiscentia, quando est vehemens, omnem repugnantiam, omnemque rationem involuntarii abforbeat & consumat; tamen quando est remissa, & conjuncta cum alio affectu vehementi, ad contrarium illius modum aliquid inclinat; v. g. cum avaritia, quae non nisi cum dolore & tristitia pecuniam largitur; tunc omnem tristitiam & repugnantiam, seu omnem rationem involuntarii a voluntate per accidens non excludit, sed aliquid involuntarii admittit.

126 Confirmatur: In operante ex passione multoties sunt istae duae considerationes: hoc opus est mihi bonum secundum sensum, quia delectabile; & est mihi malum secundum rationem, quia contra legem Dei: Ergo quando contentit passioni, sic vult illud agere, quatenus delectabile sensui, quod non nolle illud facere, quatenus est contra rationem; & sic tunc duae sunt voluntates oppositae, una efficax, alia inefficax. Quod manifeste declarat Apostolus ad Romanos septimo, dum loquens in persona hominis cum passione luctantis, vel passione victi, sic ait: Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Unde qui peccat ex concupiscentia, saepe cum aliqua tristitia & dolore, & aliquo remorsu conscientiae peccat: propterea Seneca loquens de vitiis voluptatibus & concupiscentiis deditis, ait: Ipsae voluptates eorum trepida, & variis terroribus inquietata sunt; subitque eos dum maxime exultant sollicita cogitatio, haec quando erunt? Ab hoc affectu Reges suam flere poterunt, nec illos magnitudo sua fortuna delectavit: sed venturus aliquando sinu exterruit.

De brevitate vitae, c. 16.

17 Ex his intelliges, quod cum Divus Thomas post Aristotelem, Nisenum, & Damascenum, docet ea quae fiunt ex concupiscentia non esse involuntaria secundum quid, sicut ea quae procedunt a metu; non intendit omnem involuntarium etiam per accidens a concupiscentia excludere, sed tantum duplex inter concupiscentiam & metum discrimen statuere. Primum est, quod metus regulariter loquendo causat involuntarium; licet interdum per accidens illud

non causet, quando scilicet medium quod assumitur ad evitandum malum quod timetur, non est asperum & molestum, sed delectabile & jucundum, verbi gratia, cum quis ad evitandum aegritudinem vitur cibo delectabili, vel ad evitandum periculum abstinet ab itinere & navigatione: concupiscentia vero contra se & regulariter est immunitas ab involuntario; interdum tamen per accidens illud habet admixtum, ut patet in exemplis supra adductis. Secundum discrimen est, quod involuntarium, quod regulariter reperitur in his quae fiunt ex metu, absolo metu causatur; illud vero quod interdum per accidens miscetur concupiscentiae, ab illa non procedit, sed aliunde provenit, ob rationem supra adductam, quae sumitur ex diversitate objecti circa quod timor & concupiscentia verlan- tur.

ARTICULUS VII.

Utrum ignorantia causet involuntarium?

§. I.

Primitenda ad resolutionem questii.

NOTANDUM primo ex Divo Thoma hic articulo octavo ignorantiam pro nunc dividit posse in antecedentem, concomitantem, & consequentem. Antecedens dicitur ea quae antecedit actum voluntatis, hoc est, quae nullo modo est volita; unde ad illam requiritur quod ille qui ignorat, sufficientem adhibeat diligentiam ad eam vincendam, cum tali intentione, ut si ea ablata esset, non produceret effectum quem producit ex ignorantia: exempli causa, enitur aliquis sagittam in aliquem locum ubi est homo absconditus; ignorat tamen ibi latere hominem, & sufficientem adhibet diligentiam ut exploret an ibi sit homo, ea intentione ut si sciret eum ibi latere, sagittam non emitteret; ille talem hominem configat & interficit, talis occisio dicitur procedere ex ignorantia antecedente. Concomitans vocatur illa, quae merè per accidens & concomitantem se habet ad actum voluntatis, & quae neque movet hominem ad operandum, neque illum remouet seu prohibet ab operatione: sed homo est ita dispositus, ut equaliter & eodem modo operaretur, si talis ignorantia non adesset, ac operatur cum illa: verbi gratia, si quis venationis causa circumueat syluam, & deprehendat hostem, ignorat tamen eum esse hostem, & adhibet prius sufficientem diligentiam, existimans esse feram ibi latitantem, emittit sagittam, & interficit hostem: talis occisio dicitur procedere ex ignorantia concomitante, quia tunc licet ille ignoret esse hostem, est tamen ita dispositus, ut si illum agnosceret, interu- ficeret. Denique ignorantia consequens est illa, quae consequitur actum voluntatis, seu quae est volita, quando scilicet voluntas vult ignorare id quod scire poterat & tenebatur. Potro disputatim potest esse volita ignorantia: primo dicitur, quando scilicet voluntas expelle vult rem aliquam ignorare, ut liberius peccet, iuxta illud Psalmo trigesimo quinto. Noluit intelligere ut homo ageret, & haec ignorantia dicitur esse directa: secundo indirecte, quando voluntas expelle

h. l. i.

§. III.

Alia difficultas, que est de ignorantia consequenti, expeditur.

Dico secundò, ignorantiam consequentem causare voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid. Ita S. Doctor in eodem articulo.

Probatur prima pars: Qui vult causam alicujus effectus, vult etiam in ipsa causa effectum ex ea sequutum: Ergo cum ignorantia consequens sit simpliciter voluta, etiam effectus ex illa sequutus erit simpliciter volutus in illa, & per consequens simpliciter voluntarius.

Altera etiam pars suadetur: Quod sit contra aliquam inclinationem voluntatis, est involuntarium secundum quid: Sed effectus proventiens ex ignorantia consequenti, sit contra aliquam inclinationem voluntatis: Ergo est involuntarium secundum quid. Minor probatur: Operans cum tali ignorantia, ita est affectus dum operatur, ut si adesset scientia, non poneret effectum, unde illò positò, & adveniente scientià, tristatur, ut patet cum quis non factà sufficienti diligentia, putans occidere feram, occidit amicum: Ergo voluntas operans cum illa ignorantia, habet aliqualem inclinationem in oppositum. Patet Consequentia: nam ut ait Aristoteles; *Ethic. ca. 1. Eorum qui per inscientiam agunt, si quem facti penitet, invitus egisse dicitur.* Ex quo inferes, quòd sicut illa quæ sunt ex metu, sunt mixta ex voluntario & involuntario, ita & ea quæ procedunt ex ignorantia consequenti.

Adverte tamen, quòd ignorantia subsequens est duplex; una purè subsequens, quæ conditionem concomitantis non admittit; ut cum quis affectat ignorare, ut liberius peccet, vel cum quis negligit scire quod debet, unde postea cum ignorantia peccat, quòd pertinet ad ignorantiam crassam; alia est ignorantia subsequens, admittens conditionem ignorantie concomitantis, quæ idèò mixta ex utraque dici potest; v. g. cum aliquis non factà sufficienti diligentia, dum putat se occidere feram, occidit hostem suum, quem valde cupiebat occidere. Ignorantia ergo consequens, quæ non est mixta ex concomitante, siue sit affectata, siue crassa, causat involuntarium secundum quid; non autem illa quæ est mixta ex concomitante, modò explicatò: cum enim omne mixtum participet ex natura utriusque extremi; talis ignorantia mixta participat ex subsequente quòd est de ejus essentia, scilicet facere voluntarium simpliciter, excludendo involuntarium simpliciter; & de concomitante, non tristari de effectu, sed letari, atque adèò non causare involuntarium secundum quid.

§. IV.

Solvuntur objectiones.

CONTRA primam partem conclusionis objici potest; Ignorantia consequens removel scientiam, quæ si adesset, homo non faceret id quòd modò facit ex ignorantia: Ergo talis ignorantia causat involuntarium simpliciter. Antecedens est Divi Thomæ in hoc articulo, ubi loquens de hac ignorantia ait: *Causat tamen secundum quid involuntarium, inquantum*

quidem non vult ignorare, non tamen curat ad discere ea quæ potest, & tenetur scire; & hæc ignorantia vocatur crassa seu supina.

Ex quibus intelliges divisionem allatam esse bonam & convenientem: Nam ignorantia, ut conducere potest ad rationem voluntarii, tripliciter potest se habere ad actum voluntatis, qui continet actum externum ex ignorantia faciendum, primò ut causa, secundo ut effectus, tertio neque ut causa, neque ut effectus, sed ut per accidens concomitans talem actum: Atque ignorantia, quæ verè est causa actus, est ignorantia antecedens, quia causa præcedit effectum, prioritare saltem naturæ; ignorantia verò quæ est effectus voluntatis, est consequens, quia effectus consequitur causam; ignorantia tandem quæ neque est causa, neque effectus, neque præcedit, neque subsequitur ratione causalitatis talem actum, sed solùm illum comitatur, & per accidens illi conjungitur, concomitans est: Ergo ignorantia convenienter dividitur in antecedentem, concomitantem, & subsequentem.

Notandum secundò, involuntarium posse sumi dupliciter; primò positivè, vel contrariè, quatenus dicit aliquid quòd est contra inclinationem voluntatis; secundò negativè, vel contrariè, prout dicitur putam negationem voluntarii, & meliùs dicitur non voluntarium; quia licet non sit secundum inclinationem voluntatis, non est tamen contra, sed merè indifferenter se habet. Dubitatur ergo, quænam ex dictis ignorantis causet involuntarium positivè, aut negativè.

§. II.

Resolvitur difficultas, quoad ignorantiam antecedentem,

Dico primò, ignorantiam antecedentem causare involuntarium simpliciter, Ita Divus Thomas hic art. 3.

Probatur: Quòd causat effectum omnino nolitum, & repugnantem inclinationi voluntatis, causat involuntarium simpliciter: Sed ignorantia antecedens causat effectum omnino nolitum, ac repugnantem inclinationi voluntatis, ut patet in exemplo supra adducto; projiciens enim sagittam ex ignorantia antecedente, occidit hominem quem nolisset occidere, & quem dolet occidisse: Ergo ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter. Ex quo inferes, illum excusare à peccato: quia peccatum adèò voluntarium est, ut si non sit voluntarium, non sit peccatum: unde qui invincibiliter ignorat v. g. esse vigiliam, non peccat carnes comedendo; de quo fultus in tractatu de peccatis.

Ex hoc etiam intelliges, quinam contra actus, quænam vota, & similia, valida sint, si fiant ex ignorantia antecedente. In his enim attendenda sunt duo, videlicet substantia rei, & accidentia: si ignorantia sit de substantia, invalidus est contra actus; secùs autem, si sit de accidentibus: unde si quis contraheret matrimonium cum muliere paupere, existimans esse divitem, matrimonium hoc esset validum; quia divitiæ & paupertas sunt quid accidentale matrimonio; si verò contraheret cum Catharina, existimans esse Margaritam, matrimonium non esset validum, quia est ignorantia circa substantiam.

sum præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, A
quod non esset scientia præsentis. Et probatur exem-
plo (suprà adducto: Nam in calu quo quis non
facta sufficienti diligentia, dum putat se feram
occidere, occidit amicum, illa ignorantia est
consequens, siquidem est voluntaria per negli-
gentiam; & tamen remouet scientiam præsen-
tiæ amici, qui si adesset, nullo modo jaceret sagittam, nec illum interficeret: Ergo ignorantia
consequens remouet scientiam, quæ si adesset,
non faceret homo quod facit per ignorantiam.
Consequentia verò probatur: Non aliâ ratio-
ne ignorantia antecedens causat involuntarium
simpliciter, nisi quia remouet scientiam,
quæ si adesset, homo non faceret id quod facit B
ex ignorantia: Ergo si eodem modo se habet
ignorantia subsequens, eodem modo causat in-
voluntarium.

136 Respondeo concessio Antecedenti, negando
Consequentiam. Ad cuius probationem, nego
Antecedens: non enim idè solam ignorantia
antecedens causat involuntarium simpliciter,
quia privat scientiâ, quæ si adesset, impeditet
id quod fit ex ignorantia; cum hæc ratio com-
munis sit utrique ignorantie, antecedenti scilicet
& consequenti, ut argumentum convincit,
sed etiam quia ignorantia antecedens, non est
voluntaria formaliter aut virtualiter, nec sup-
ponit aliquem actum voluntatis, in quo sit vo-
luntaria tanquam in causa: unde cum ignorantia
consequens sit voluntaria formaliter aut virtualiter,
utpote supponens actum voluntatis, in
quo tanquam in causa continetur; licet excludat
scientiam, quæ si adesset impediret actum; causat
tamen voluntarium simpliciter, & involunta-
rium solam secundum quid.

137 Obijcies secundò contra secundam partem
conclusionis: Tota ratio quare ignorantia con-
sequens causat involuntarium secundum quid,
est quia operans ita est affectus, ut si haberet
scientiam non operaretur effectum: Sed hoc non
sufficit ut effectus censetur involuntarius se-
cundum quid: Ergo ignorantia consequens non
causat involuntarium secundum quid. Major
patet ex suprà dictis, Minor probatur. Quòd
operans cum ignorantia concomitante sit ita af-
fectus, ut etiam præsentis scientiâ libentius pro-
duceret effectum, non sufficit ut talis effectus
dicatur voluntarius secundum quid, ut patebit
ex dicendis conclusione sequenti: Ergo ejus op-
positum non sufficit ad involuntarium se-
cundum quid.

138 Respondeo concessio Majori, negando Mino-
rem. Ad probationem, concessio Antecedente,
nego Consequentiam. Ratio disparitatis est,
quia ad rationem voluntarii requiritur cog-
nitio, quæ quia deest operanti cum ignorantia
concomitante, non potest effectus productus
cum tali ignorantia esse voluntarius, quamvis
operans ita sit habitualiter affectus, ut etiam
præsentis scientiâ libentius produceret effe-
ctum: ad rationem autem involuntarii, non est
necesse adesse cognitionem, sed sufficit quod
effectus sit contra propensionem & inclinatio-
nam saltem habituales, quæ tunc sit, cum pro-
ducitur effectus.

*Tertia difficultas, quæ est de ignorantia concomi-
tanti, elucidatur.*

Dico tertio: Ignorantia concomitans neque
causat voluntarium, neque involuntarium,
sed non voluntarium. Est etiam Divi Thomæ
loco citato.

Probatur prima pars: Cum sit de ratione vo-
luntarii fieri cum cognitione illius in quod ten-
dit, ut ex ejus definitione habetur, repugnat ut
aliquis voluntariè tendat in illud quod ipsi om-
nino ignotum est; Sed quod procedit ex igno-
rantia concomitanti, est omnino incognitum,
mors enim inimici v.g. facta à venatore, dum
adhibita sufficiente diligentia putavit esse fe-
ram, omnino ignota est: Ergo quod procedit ex
ignorantia concomitanti, non est voluntarium.

Dices: Facta ex ignorantia consequenti sunt
voluntaria simpliciter, ut suprà ostendimus, &
tamen procedunt ex ignorantia: Ergo factum
est quod ut aliquid sit voluntarium, habeat esse
cognitum.

Respondeo distinguendo Antecedens: & ta-
men procedunt ex ignorantia, ut opponitur cog-
nitioni formali & in se, concedo: ut opponitur
cognitioni virtuali & in causa, nego: licet
enim facta ex ignorantia consequenti, non sint
in se & directè cognita, virtualiter tamen &
indirectè sunt cognita in causa, & hæc virtualis
cognitio, seu voluntaria carentia cognitionis
debitæ, sufficiens est ad causandum simpliciter
voluntarium. Quæ verò sunt ex ignorantia con-
comitanti, nullam omnino supponunt cog-
nitionem effectus ignorati; id est, non solum for-
malem, sed neque virtualem, seu voluntatem
ignorandi; quia nunquam contingit ignorantia
concomitans, nisi quando facta est sufficienter
diligentia.

Probatur secundò eadem pars: Si effectus ex
ignorantia concomitanti factus, esset voluntari-
us, id deberet provenire ex illa voluntate præ-
supposita ex parte subjecti, quæ talem effectum
libentius voluisset, si illum cognovisset: Sed
talis voluntas non potest tribuere illi effectui
rationem voluntarii: Ergo effectus ex ignorantia
concomitanti factus, voluntarius non est.
Major patet: nihil enim aliud imaginari potest,
à quo in tali effectui derivetur ratio voluntarii,
quàm illa voluntas. Minor verò probatur: cum
voluntas illa non imperat talem actum: v.g.
cum aliquis emittit sagittam, & interficit ho-
stem, putans se occidere feram; emissio sagitte
non imperatur à voluntate occidendi hostem,
cum existimet ibi non adesse, sed à voluntate
venandi & occidendi feram, quam putat ibi
latere: Ergo non potest effectus, ignorantia
concomitanti factus, esse voluntarius ex volun-
tate præsupposita.

Quòd etiam non sit involuntarius possit
ut habet secunda pars conclusionis, patet: Tum
ut quia non repugnat inclinationi voluntatis,
imò verò voluntas ita affecta est, ut si sciret, li-
bentius operaretur: Tum etiam, quia cum de-
mum adest scientia contraria, v.g. cum venator
putans occidere feram, invenit se occidisse ini-
micum, non dolet, imò potius gaudet: Ergo ta-
lis effectus, neque est voluntarius, neque in-
voluntarius, sed solum non voluntarius.

143 Observandum tamen, in hoc casu duo esse distinguenda; primum est emissio sagittæ, vel occisio animalis secundum substantiam; alterum est occisio inimici, in quantum huiusmodi formaliter: primum est omnino voluntarium, sicut est de facto cognitum; secundum vero non est voluntarium, quia non est cognitum; cognoscit enim emittens sagittam se occidere animal, sed ignorat hoc animal esse hominem, & hostem suum.

144 Dices, adesse simul cum intentione feram occidendi habitualem voluntatem, seu inclinationem occidendi inimicum, à qua occisio inimici sub specie feræ potest dici voluntaria.

Sed contra: Voluntas seu inclinatio habitualis non sufficit ad causandum seu denominandum voluntarium in actu, sed tantum in potentia: Ergo à voluntate seu inclinatione habituali occidendi inimicum, non potest talis occisio vel quæcumque alia actio, dici voluntaria. Præsertim, quia si voluntas habitualis sufficeret ad tribuendam malitiam, & rationem voluntarii in actu, non solum illa actio quæ de facto inimicus sub specie feræ occidit, sed omnes alie, quotquot ab illo homine exercerentur, essent actu voluntariæ, & haberent prædictam malitiam, ex vi talis voluntatis; quia non est minor conjunctio huiusmodi actionum ad illam habitualem voluntatem, quam prædictæ occisionis; neque est major ratio cur potius in istam quam in illas influat talis voluntas. Ex quo inferes, quod licet cum intentione occidendi feram esset simul volitio actualis occidendi inimicum, non idem hæc volitio conferret illi malitiam, nec occisionem illam actu volitæ denominaret; quia scilicet non imperaret illam, sed merè per accidens & concomitantem ad illam se haberet. Idem dicendum, si quis cum ignorantia invincibili latens inimici mitteret sagittam, eò animo ut se exerceret ad occidendum postea inimicum, vel optando illum adesse ibi, vel feram quasi ejus statuam cogitando, vel hunc actum eliciendo: si scirem ibi latere inimicum, illum occiderem: quia animus illius non est occidere ibi & tunc inimicum, quem abesse putat, sed duntaxat cedere feram, quasi ejus statuam, vel exerceri ad illam alio tempore transfingendum.

145 Dices: Volitio conditionata sufficit ad denominandum aliquem actum vel effectum voluntarium secundum quid: Ergo ab isto actu conditionato: si scirem ibi latere inimicum, illum occiderem, potest occisio inimici sub specie feræ, dici voluntaria secundum quid.

146 Respondeo, volitionem conditionatam sufficere ut aliquid denominetur voluntarium secundum quid, quando adesse illius cognitio, secus autem, si sit ignorantia illius; quia repugnat quòd aliquis voluntariè tendat, etiam sub conditione, in illud quod omnino ignorat; unde cum venator, dum elicit prædictum actum conditionatum, ignoret ibi latere inimicum, occisio inimici sub specie feræ, à volitione illa conditionata nequit esse voluntaria.

§. VI.

Solvuntur argumenta in contrarium.

147 **O**BJICIES primò contra istam conclusionem: Respectu subiecti apti non datur medium inter formam & privationem; sed enim

A v.g. necessariò est videns vel cæcus: Sed actu humanus est subiectum aptum respectu voluntarii & involuntarii: Ergo omnis actus humanus debet esse voluntarius vel involuntarius; & per consequens actus ex ignorantia concomitante proveniens, non potest esse non voluntarius, sed necessariò debet esse voluntarius aut involuntarius privativè.

148 Respondeo, concessâ Majori, distinguendo Minorem: Actus humanus, cui adesse scientia, est subiectum aptum respectu voluntarii & involuntarii, concedo Minorem; cui deest scientia; nego Minorem; Actui autem ex ignorantia concomitante procedenti deest scientia, & idem non convenit illi quod sit voluntarius vel involuntarius, sed solum quòd sit non voluntarius; sicut lapidi, quia non est subiectum aptum ad visum, non convenit esse videntem vel cæcum, sed solum non videntem.

149 **O**BJICIES secundo: In tantum ignorantia causat effectum, in quantum removel scientiam, quæ si adesset, impediret effectum; Sed ignorantia concomitans non removel scientiam quæ impediret effectum, imò potius, si adesset talis scientia, libentius produceretur effectus, ut patet ex dictis; siquidem si ignorans sciret ibi esse inimicum, libentius ipsum occideret: Ergo ignorantia concomitans nullo modo causat hunc effectum.

150 Respondeo, ignorantiam concomitantem non esse causam effectus secundum entitatem vel substantiam, aut secundum aliquid positivum; sed tantum secundum aliquid purè negativum; scilicet quantum ad rationem non voluntarii in eo inclusam: quare si adesset scientia, produceretur idem effectus, quantum ad entitatem & substantiam, v.g. eadem emissio sagittæ & occisio hominis; non tamen quantum ad rationem non voluntarii, siquidem esset tunc omnino voluntarius: hunc ergo effectum negativum, seu rationem illam non voluntarii, impediret scientia, si adesset. Unde in forma respondeo concessâ Majori, distinguendo Minorem: scientia, quam removel ignorantia concomitans, non impediret effectum, quantum ad substantiam, concedo; quantum ad rationem non voluntarii, nego.

DISPUTATIO II.

De Voluntario libero.

QUIA inter species voluntarii non infimum locum tenet liberum, illudque est radix & fundamentum moralitatis actuum humanorum, hanc disputationem præcedenti adjungimus, ut existentiam & naturam libertatis declarem, priusquam de actibus humanis, eorumque moralitate, disseramus.